

Ruud van Dongen ('s-Hertogenbosch, 1961) is freelance vogelonderzoeker voor de Provincie Limburg. Ook zijn vrije uren besteedt hij voor een belangrijk deel aan de vogels, zoals aan Middelste Bonte Spechten. 'Het dreigt weer een goed jaar te worden voor deze prachtige spechtjes.'

'De Middelste Bonte Specht heeft echt een streepje voor'

Alles ademt historie in de hoek van Vught waar Ruud van Dongen woont. De sfeer van het oude centrum van het stadje wordt behoorlijk goed beschermd tegen modern lawaai, middels een dikke geluidswal aan weerskanten van de A2. Als we via een loopbrug over de snelweg een oud landgoedbos aan de andere kant betreden, kijk je ook vele eeuwen terug. 'Dat is het kasteel Maurick', vertelt Van Dongen, die in zijn vrije tijd ook excursies in dit gebied verzorgt, en zich in de loop der jaren meer dan goed heeft ingelezen in de geschiedenis van de streek. 'In de zestiende eeuw heeft de beruchte Gelderse veldheer Maarten van Rossum Vught platgebrand, maar Maurick hield stand! Hier verderop, achter het kasteel, aan de rand van het bos, zie je nog een soort verdedigingswallen. Dat zijn de lunetten die hier in de negentiende eeuw door Willem II zijn aangelegd, na de Belgische onafhankelijkheid.'

We lopen het bos nog niet in, of we horen in de verte de eerste twee Middelste Bonte Spechten naar elkaar roepen. 'Hoor je hoe dat eerste toontje wat hoger was dan de rest? Dan weet je meteen dat je met een Middelste en niet met een Grote te maken hebt. Eigenlijk is het indirect ook een beetje aan dit kasteel te danken dat die spechten hier nu in zulke aantallen zitten. Zo rond de achttiende eeuw was Nederland zo kaal als een biljartlaken. Alle gronden werden geëxploiteerd. Alleen de bossen rond de oude landgoederen van de rijke families werden uiteraard intact gelaten. Als dit kasteel hier niet had gestaan, had dit oude bos hier niet gestaan, en hadden die Middelste Bonte Spechten hier ook niet zitten roepen.'

Het is nog vroeg in het seizoen, dus Van Dongen vindt het geen probleem om de vogels met behulp van een opgenomen geluid iets dichterbij te halen. 'Ze zijn nu nog niet echt druk met het afbakenen van territoria, dus dankan het wel hee leven. 'De vogels reageren direct op het klagende, bijna kwakende roepje dat uit het speakertje klinkt. Maar ook al zitten ze nu vlak boven ons, fotograferen valt niet mee. 'Het zijn inderdaad behoorlijk beweeglijke beestjes', lacht Van Dongen. 'Maar maak je geen zorgen, er gaan inmiddels vele tienduizenden foto's van deze vogels rond. Dus waarom zou je moeilijk gaan doen om zo'n overdadig gefotografeerd dier nóg eens op de plaat te zetten? Zelf maak ik alleen nog foto's en geluidsopnames van vogels waar iets ongewoons mee is; een rare kleurafwijking of net een ander geluidje dan normaal.'

Van Dongen blijkt sowieso een geluidkenner uit de buitencategorie; zeg maar van het niveau 'dit is een Kortsnalvelboomkruiper die een Boomkruiper nadoet'. Eén geïsoleerd roepje, 'tèk!' determineert hij meteen als een Middelste, terwijl schijnbaar hetzelfde geluidje, twee bomen verderop volgens hem 'overduidelijk' een Grote Bonte is. 'Ik hoorde op een gegeven moment zelfs ergens een "Middelste Bonte" roepen die ik herkende als een geluidsopname die ik zelf had gemaakt. En inderdaad: daar stond een vogelaar met een speakertje in zijn hand', lacht hij.

Het verhaal van de Middelste Bonte Specht is een modern succesverhaal, vertelt Van Dongen. 'Het was altijd al een zeer zeldzame soort in Nederland. In de jaren vijftig kwam hij alleen voor op landgoed Twickel in Twente en misschien in Zuid-Limburg. Zo rond de jaren zestig van de vorige eeuw was hij vrijwel compleet uit Nederland verdwenen, op wat geïsoleerde broedgevallen in Twente na. De eerste meldingen die de opkomst van deze spechten markeerden dateren uit de jaren negentig. In 1995 broedde er weer een paartje in De Hamert, in Limburg. En vanaf eind negentiger jaren nam de stand in die

Foto's Middelste Bonte Specht.
Boven en linksonder: Harvey van Diek.
Midden: Chris van Rijswijk-Agami.

DE KLEI

provincie geleidelijk toe. In andere gebieden, zoals in Overijssel, Gelderland en in Noord-Brabant werden vanaf 2004 uit het niets ineens meerdere broedterritoria gevonden. Het kan dan ook bijna niet anders, of in dat soort gebieden hebben al langer Middelste Bonte gebroed zonder dat iemand het opmerkte. Je moet echt even een scherp oor ontwikkelen voor deze vogels.'

'Het belangrijkste waar de Middelste Bonte van profiteert is het ouder worden van de bossen, mede dankzij een veranderend bosbeheer' weet Van Dongen. 'Met klimaatverandering, zoals af en toe wordt beweerd, heeft het niet veel te maken. Je ziet dat na de eerdere toename vanuit het zuiden, nu vooral instroom vanuit Duitsland, waar de stand van de soort spectaculair is toegenomen. Nu we in Nederland steeds meer oude Eiken hebben, waar ze makkelijk in de bast naar in-

Wetenschapjournalist Rob Buiten maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. Het portret is gemaakt door Rob Buiten.

secten kunnen peuren, vinden ze hier op steeds meer plaatsen een thuis. De Middelste Bonte is strikt insectivoor. Hij schakelt 's winters niet over op zaden, zoals de Grote Bonte. Hij moet dus voldoende dood hout hebben om ook in de kou naar insecten te kunnen zoeken. Maar hij profiteert niet van alle oude bomen. Een oude Beuk, dat is gewoon beton voor zo'n subtiel spechtje, daar kan hij niets mee. Het beste is nog een combinatie van oude Eiken voor het voedsel en dan ook nog wat zachtere boomsoorten zoals de Berk of Populier, om een nest in te maken; hoewel ze voor die nesten ook graag aangetaste Eiken gebruiken.'

Op zijn laptop laat Van Dongen een kaartje zien dat Henk Sierdsema ooit maakte van alle potentieel geschikte broedgebieden. 'Wat hij deed was gewoon alle bossen met Eiken, Haagbeuk, Zoete kers en Es van vóór 1930 markeren. Vervolgens zijn we in Brabant al die potentiële gebieden afgelopen. In het gros vonden we inderdaad "mibo's". En het land zit blijkbaar al zo vol dat we zelfs in gebieden die op het eerste gezicht minder geschikt zijn broedgevallen vonden.'

De rest is geschiedenis. Waar enkele jaren terug nog een horde twitchers zou uitlopen voor een melding van een Middelste Bonte, begint hij nu alweer bijna 'gewoon' te worden. 'En toch heeft deze specht nog duidelijk een streepje voor boven, zeg, de IJsvogel of de Grote Gele Kwikstaart', vindt Van Dongen. 'Dat zijn broedvogels die in min of meer vergelijkbare aantallen voorkomen, maar dit spechtje ligt toch net even anders. Natuurlijk, ook de IJsvogel is mooi, maar ik vind deze specht toch net iets specialer. Bovendien is het maar heel erg de vraag wat er de komende jaren gaat gebeuren. Blijft het beleid om oud hout te laten liggen of staan ook de komende generaties in stand, of komt er op een gegeven moment weer een andere trend?'

Iets verderop in het bos zien we een groepje van drie Middelste Bonte Spechten bakkeleien. Het blijken twee vrouwtjes die knokken om één mannetje. 'Ze zijn niet zo fanatiek met het verdedigen van geschikt broedgebied. Dat is er voorlopig ook zat. Maar beide geslachten verdedigen hun partner wel tegen indringers. Deze zijn er vroeg bij. Het lijkt een nóg beter jaar worden dan het vorige. Toen had ik ook al drie paartjes in dit bos.'